

STAJALIŠTA

Elektroničkim potpisom i Hrvatska napokon povezana s pravno uređenim kiberprostorom

Zdenko Frančić

Na prvom ovogodišnjem saborskom zasjedanju bez veće je rasprave jednoglasno prihvaćen Zakon o elektroničkom potpisu. Kako to obično biva, dugo očekivane, pa i spektakularne stvari na kraju stizu tiho i nenametljivo.

Široj javnosti, kao i većini zastupnika, ta tema nije bila zanimljiva poput onih koje atmosferu u sabornici katkada znadu dovesti do usijanja. Međutim, donošenjem Zakona o elektroničkom potpisu prijed- den je Rubikon koji je pravni prostor dijelilo od pravno uređenog kiberprostora.

Zahvaljujući tomu zakonu poslovanje mnogih gospodar- skih subjekata u Hrvatskoj će se ubrzati i olakšati, te će se ispuniti uvjeti za skokovito povezivanje našega gospodar- stva s europskim i svjetskim, naročito u području financija.

Utjecaj Interneta iznimno je velik, gotovo presudan

Logična posljedica razvoja informacijske tehnologije, posebice Interneta, jest elektroničko poslovanje i trgovanje. Utjecaj Interneta na gospo-

Prihvaćanjem Zakona o elektroničkom potpisu, pravnu valjanost imat će potpisi izdani elektroničkim putem na primkama, otpremnicama, pismima namjere, akreditivima, carinskim deklaracijama, poreznim prijavama itd. Građani, barem oni koji to žele i imaju odgovarajuće tehničke mogućnosti, blagodati će toga zakona, osim u internetskom bankarstvu i mnogim drugim gospodarskim aktivnostima, moći osjetiti i pri dobivanju različitih dokumenata od tijela državne uprave

vostručavanje otprilike svakih godinu dana. Tako je potkraj prošle godine ukupan broj aktivnih domena u Hrvatskoj premašio 9500, uz oko 400 tisuća korisnika Interneta.

Pritisak ponajprije dolazi iz redova gospodarstvenika

Samo desetak posto hrvatskog stanovništva koje koristi Internet nipošto nije zadovoljavajuće, ali poslovnim je ljudima zanimljivo potencijalno tržište. No suvremeni sustavi elektroničkog poslovanja ne mogu djelovati bez pouzdane uspostave povjerenja među sudionicima određene poslovne transakcije, što se postiže elektroničkim potpisom.

Dosađajuća izgradnja pravnog okruženja Europskih zajednica je kroz sustav asimetričnog javnog ključa prema PGP (*pretty good privacy* – prilično dobra privatnost) modelu zakrivanja središnjim in-

Što dobivaju građani?

Prihvaćanjem Zakona o elektroničkom potpisu, pravnu valjanost imat će potpisi izdani elektroničkim putem na primkama, otpremnicama, pismima namjere, akreditivima, carinskim deklaracijama, poreznim prijavama itd. Građani, barem oni koji to žele i imaju odgovarajuće tehničke mogućnosti, blagodati će toga zakona, osim u internetskom bankarstvu i mnogim drugim gospodarskim aktivnostima, moći osjetiti i pri dobivanju različitih dokumenata od tije-

la državne uprave.

Nema razloga smatrati da se ona za to neće osposobiti, to više što je i Vlada, održavši prvu teledjelicu, odlučno zakoračila u kiberprostor.

Zakon anticipira i napredak tehnologije, uključivši i treću generaciju mobilne telefonije (UMTS – Univerzalni Mobilni Telefonski Sustav) kao i skorašnje komercijalno uvođenje treće GSM mreže u Hrvatskoj.

Nove tehnologije će u do- glednoj budućnosti omogućavati slanje video i glasovnih poruka nekoliko desetaka pu-

ta brže no što je to danas moguće. Što će to značiti invalidnim, slabovidnim i ostalim hendikepiranim osobama ne treba posebno niti elaborirati.

»Internetski« javni bilježnik

Na globalnom planu pri elektroničkom poslovanju elektronički potpis umanjuje sigurnosne rizike, ali ne i »nekompatibilnost« pravnih sustava. Taj je problem potencijalno brzom kojom se transakcije izvode.

Fundamentalne razlike u sadržaju i proceduri među pojedinim državama za mno-

ge vrste međunarodnih transakcija rezultiraju brojnim teškoćama koje usporavaju trgovinu, naročito sa SAD-om kao najvećom svjetskom gospodarskom silom. Stoga je u SAD-u već odavno kao nova pravna profesija uvedeno kiberbilježništvo.

Kiberbilježnik, odnosno »internetski« javni bilježnik, je ne samo stručnjak za tehnologiju elektroničkog potpisivanja nego i za međunarodno pravo. Posredovanje takvih eksperata povećava sigurnost međunarodnih transakcija kao i svih drugih pravnih i trgovačkih radnji, koje se obavljaju elektroničkim putem, a za koje je potrebna ovjera.

Možemo se samo nadati da će barem neki naši javni bilježnici prepoznati tržišne potencijale Interneta i naći interese da se i sami dodatno osposobe za internetovsku komponentu javnog bilježništva. U

varajuće standarde i norme.

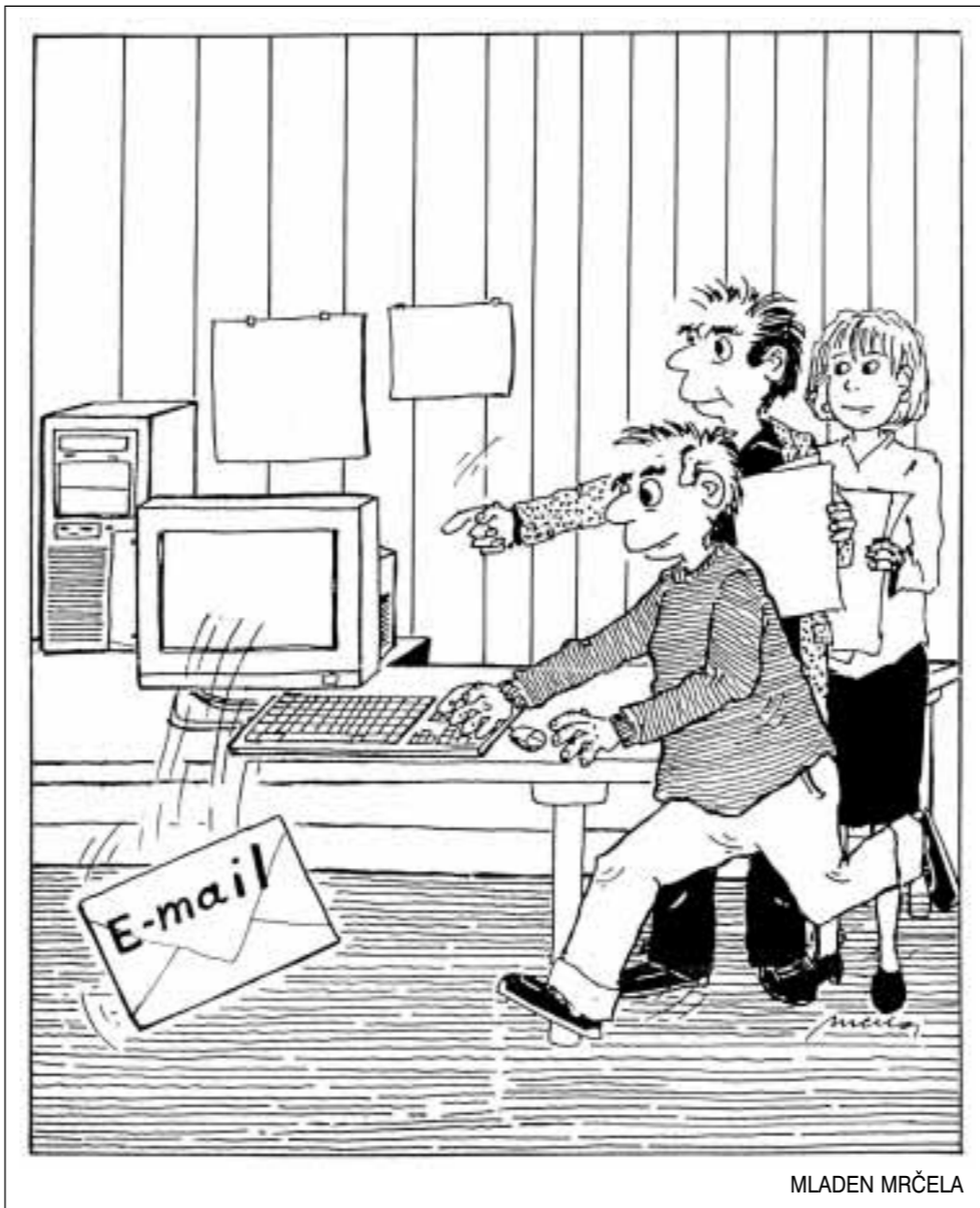
U tom je kontekstu iznimno važan podatak da za pristupanje EU trebamo prihvatiti oko petnaest tisuća različitih tehničkih normi. U kojem smo već sada vremenskom škrpicu jasno pokazuje i činjenica da bi uz donošenje jedne norme dnevno za prihvaćanje svih petnaest tisuća bilo potrebno četrdesetak godina!

Posljedično, Državnom zavodu za normizaciju i mjeriteljstvo i njegovim tehničkim odborima predstoji zahtjevan posao ubrzanja prilagodivanja našeg gospodarstva svjetskim standardima kao i redefiniranje prioriteta. Potrebno je, naime, prihvatiti one norme bez kojih jednostavno nije moguće donijeti učinkovite i koherentne pravilnike vezane uz zakone koji pravno reguliraju poslovanje u kiberprostoru.

Razmišljajmo unaprijed

Nesumnjivo je da je Zakon o elektroničkom potpisu izniman potencijal za brze i blagotvorne učinke na naše gospodarstvo, a građanima može prištedjeti mnogo nerviranja i vremena provedenog u če-

Kiberbilježnik, odnosno »internetski« javni bilježnik, je ne samo stručnjak za tehnologiju elektroničkog potpisivanja nego i za međunarodno pravo. Posredovanje takvih eksperata povećava sigurnost međunarodnih transakcija kao i svih drugih pravnih i trgovačkih radnji, koje se obavljaju elektroničkim putem, a za koje je potrebna ovjera

MLADEN MRČELA

Iznimno je važan podatak da za pristupanje EU trebamo prihvatiti oko petnaest tisuća različitih tehničkih normi. U kojem smo već sada vremenskom škrpicu jasno pokazuje i činjenica da bi uz donošenje jedne norme dnevno za prihvaćanje svih petnaest tisuća bilo potrebno četrdesetak godina!

protivnom, Vlada, ali i gospodarski subjekti trebaju razmisliti o mehanizmima kako da ih se uputi u tome smjeru.

Što brže donijeti standarde i norme

Zakon o elektroničkom potpisu, kao i Zakon o elektroničkoj trgovini koji je u pripremi, zahtijevaju donošenje mnogih tehničkih pravila.

Pristupanjem Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) ali i prihvaćanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju preuzeli smo precizno definirane obveze i pristali na određena »pravila igre«. Međutim, otvaranje našeg tržišta i liberalizacija ne znače i ne smiju značiti i kapitulaciju pred nekvalitetnim robama i sumnjivim uslugama.

Hrvatska stoga imperativno i što brže treba donijeti odgo-

kanju pred raznim šalterima i u prodavaonicama. Kako ipak sve ne bi bilo posve ružičasto, valja istaknuti da razvojem informacijskih tehnologija, posebice takvih koje su vezane uz gospodarstvo i koje mogu proizvesti značajne financijske učinke, Hrvatska hitno mora u svoj kazneni zakon unijeti mnoga dosad nepoznata kaznena djela vezana uz računalni kriminal, kao i kiber terorizam.

Štoviše, valja razmisliti zahtijevaju li takve potencijalne zlorabe, ugrozbe privatnosti i ostale ilegalne aktivnosti vezane uz informacijsku tehnologiju možda i donošenje posebnoga zakona.

Autor je doktor znanosti, saborski je zastupnik i potpredsjednik Glavnog odbora SDP-a.

darstvo i razvoj elektroničkog poslovanja, unatoč nedavnom slomu tzv. dotcom kompanija, danas je iznimno velik, gotovo presudan.

Procijenjeno je da je godine 2001. ukupan promet robe i usluga na WEB-u iznosio fantastičnih 350 milijardi dolara. Lako je pokazati korelaciju između bruto društvenog proizvoda i broja poslužitelja unutar neke vršne domene (zadnji dio Internet adrese koji pobliže opisuje zemlju podrijetla, primjerice hr), što se posebno tiče zemalja u razvoju.

U tom nas kontekstu mogu razveseliti podaci iz CARNeta i Državnog zavoda za statistiku, prema kojima broj registriranih domena u Hrvatskoj, kao i broj korisnika Interneta rastu eksponencijalno uz ud-

stitutom pravne sigurnosti kiberprostora odredila upravu elektronički potpis.

Riječ je o naročito načinu označavanja dokumenata na temelju kojeg se može ustanoviti identitet osoba koje međusobno komuniciraju bez izravna osobnog kontakta.

Stoga nije čudo da je pritisak za donošenje Zakona o elektroničkom potpisu ponajprije dolazio iz redova gospodarstvenika. U nedostatku zakona o elektroničkom potpisu, mnogi su gospodarski subjekti osmislili vlastite inačice elektroničkog potpisa. To je, na primjer, u banaka dovelo do nagloga skoka internet- skog bankarstva. Naime, tzv. pametne kartice (*smart cards*) nisu ništa drugo nego oblik elektroničkog potpisa.

Nije nam potrebna »čvrsta ruka« nego »čvrsta pamet«, sposobna shvatiti kamo to želimo i kako tamo stići

Jadranko Črnko

Apsurdno je da će umirovljenici snositi negativne pravne posljedice jer su »dva dana ranije« podnijeli tužbe, a što su tužbe uzete u rad »tri godine kasnije« nego što bi bilo normalno – nema tko odgovarati.

Nesukladno je razumu da se umirovljenicima daje »socijalni« dodatak za preživljavanje od sto kuna, ali se od njih traži da »dokazuju« sudu da ne mogu platiti sudsku pristojbu od 900 kuna? Da će to dokazivanje – potrebno, a besmisleno – mnogo stajati očito ne dopire do administrativnih i birokratskih duhova koji se uporno regeneriraju i selektiraju prema obrascima iz nekih drugih »kadroviskih« vremena.

Iako oduvijek u pravu notorne činjenice ne treba dokazivati, »konstruktori pravne države« u nas očito smatraju da moramo otkrivati i toplu vodu.

Tu nije riječ da »desnica ne zna što radi lijeva« (ili obratno), nego o stanju gotovo potpuna kaosa zbog toga što »ovi i oni« ambiciozni (ne)znalci i (lako)mislenici nepromišljeno konstruiraju društveni, gospodarski i pravni poredak.

Kako očistiti Augijeve štale komunističkog usrećiteljstva

Ako su stari Latini bili u pravu kada su rekli *Civitas viri sunt, non moenia* (Država – to su ljudi, ne zidovi), pitanje je što misle oni »političari« koji govore »država je dala«, »državu se vara«, »država će učiniti sve...«?

Kako se često ističe »mi ćemo, »mi smo učinili« i slično,

lako oduvijek u pravu notorne činjenice ne treba dokazivati, »konstruktori pravne države« u nas očito smatraju da moramo otkrivati i toplu vodu. Tu nije riječ da »desnica ne zna što radi lijeva« (ili obratno), nego o stanju gotovo potpuna kaosa zbog toga što »ovi i oni« ambiciozni (ne)znalci i (lako)mislenici nepromišljeno konstruiraju društveni, gospodarski i pravni poredak

zaključiti je da su stari Latini bili djelomično u pravu: da država jesu ljudi, ali samo oni koji »vladaju« i »predstavljaju« državu. To bi moglo značiti da su »aktualni politikodjelci« teoretski i empirijski »ispravili« apsolut-monarhističku misao Kralja Sunca Luja XIV. *L'Etat c'est moi* (Država sam ja) u neki demokratskiji i »širi« oblik – »Država smo mi!

»Ovlašti« ostalih građana trebaju se, očito, svesti samo na izbornu dizanje ruke.

»Aktualni politikodjelci«, teoretski i empirijski, »ispravili« su apsolut-monarhističku misao Kralja Sunca Luja XIV. *L'Etat c'est moi* (Država sam ja) u neki demokratskiji i »širi« oblik – »Država smo mi!« »Ovlašti« ostalih građana trebaju se, očito, svesti samo na izbornu dizanje ruke... Lako se složiti s efektom parafrazom Churchillova zahtjeva, koju je izgovorio premijer Račan, kao velemajstor promidžbe, da smo »krv i suze« prošli, a da nas čeka još »znoj« – samo je nejasno je li premijer mislio na normalan znoj od sustavna djelotvorna i razborita rada ili na »hladan znoj« koji nas oblijeva slušajući i gledajući kako se mnogi od »vladajuće najmoćnijih« glede hrvatske stvarnosti, većinom, »prave Englezima«

Pa, ako bi bilo tako, kakva bi bila razlika između komunističkoga jednopartijskog »dizanja ruku« svake četiri godine za istu stranku koja normalno učinkovito ništa nije mislila i ovoga demokratskog »dizanja ruku« svake četiri godine za različite stranke, koje misle – pozitivno učinkovito ništa.

One, očito, nemaju nikakva Herakla koji bi znao predložiti kako očistiti Augijeve štale od komunističkog usrećiteljstva, pa se umjesto mitskog čišćenja s pomoću navodjenja rijeke Alfej i Penej, »čistimo« »mitološko-korumpiranoj«

močvari prepunoj gmazova svih vrsta, dok se laste guše, a ždralovi odlaze drugdje.

Samo formalna podjela u različite političke stranke

Je li i tu originalno primijenjen (opet) stari latinski princip *Divide, et impera* (Podijeli, pa vladaj)? Ako priroda združuje slične, jesu li se »prirodno združeni duhovi« formalno podijelili u različite političke stranke kako bi »oni podijeljeni« lakše vladali nama »nepodijeljeno opredi-

stranaka i institucija. Demokracija se sastoji u razboritu redu stvari na temelju društveno izražene volje koja se poštuje, odgovorno provodi i odgovorno mijenja, a ne u »izbornim balončićima«, nekulturi plakataranja i stranačkim »igramama«.

Uspješno preuzimanje vlasti

Hrvatskoj nije potrebna »čvrsta ruka« nekog Liniča, Crkvenca, Čačića, Škegre ili nedajbože opet Bandića, nego »čvrsta pamet« sposobna sh-

dović putem televizije, ne susprežući se niti najprizemnijeg etiketiranja »protivnika«, pokušavajući u nemoći djelovanja argumente zamijeniti vrijeđanjima?

Ako do kraja mandata bude 500 tisuća nezaposlenih, hoće li tada svojim uspjehom proglasiti što ih nema 700 tisuća? Iznenadujuće je kako građani taj »uspjeh« ne mogu shvatiti! Ali možda građani i ne trebaju ništa shvaćati osim da trebaju slušati i gledati što

ministarske veličine govore i rade, tako da se pitanje izbora svede na to da se manje ili više neupitno građani dive »svojim političarima« i podijele svoje glasove glasnjama s ljepšim obećanjima!

Najljepša i najveća obećanja daju se olako

Napokon, najveća i najljepša obećanja daju se olako i najčešće imaju konstantu praznine, kao što nada ima konstantu postojanja!

Zar bi se građani trebali diviti što, na primjer, ministar Strugar »struže« po olinjalim obrascima olako lansiranih

ministarske veličine govore i rade, tako da se pitanje izbora svede na to da se manje ili više neupitno građani dive »svojim političarima« i podijele svoje glasove glasnjama s ljepšim obećanjima!

Najljepša i najveća obećanja daju se olako

Napokon, najveća i najljepša obećanja daju se olako i najčešće imaju konstantu praznine, kao što nada ima konstantu postojanja!

Zar bi se građani trebali diviti što, na primjer, ministar Strugar »struže« po olinjalim obrascima olako lansiranih

ideja o »cvjetićima« umjesto ocjena i sličnim nepotrebnim zabavama, umjesto raspravljavanja i djelovanja na ozbiljnim problemima obrazovanja, te, očito, ne znajući što bi »odlučuje pa preodlučuje«, kada će se djeca odmarati, a ne što i kako učiti?

Lako se složiti s efektom parafrazom Churchillova zahtjeva, koju je izgovorio premijer Račan, kao velemajstor promidžbe, da smo »krv i suze« prošli, a da nas čeka još »znoj« – samo je nejasno je li

premier mislio na normalan znoj od sustavna djelotvorna i razborita rada (čije organizacije, većinom, nema niti u »pelenama«) ili na »hladan znoj« koji nas oblijeva slušajući i gledajući kako se mnogi od »vladajuće najmoćnijih« glede hrvatske stvarnosti, većinom, »prave Englezima«.

Jesu li to »dužnost ovlašti« pretvorili u »pravo vlasti«?

Jesu li to neki u ovoj zemlji sveopćeg veselja »pretvorbe i pretvaranja« Descartesovu misao *Cogito, ergo sum* (Mislim, dakle, postojim) pretvorili u »Govorim, dakle, vladam«.

Autor je odvjetnik iz Zagreba.